

tabernakul. Ako se u očišćenu lunulu ne stavlja nova hostija, tada je čistu stavi u ostenzorij, koji postavi izvan korporala na stranu evanđelja. Genuflektira, uzme hostiju, što ju izvadio iz lunule, prepolovi ju nad patenom te ju uzme kao hostiju mise, ali ništa ne govori, niti s njom ne pravi znaka križa. Očisti tada patenu nad kaležem i nastavi sv. misu.

VII. DIJELJENJE SV. PRIČESTI

1. Općeniti propisi.

1. Sv. pričest dio je sv. mise, pa je zato najprikladnije dijeliti je pod sv. misom. To traže i molitve, koje se u svetoj misi mole poslije sv. pričesti, jer suponiraju, da su i vjernici pristupili k sv. pričesti. No može se dijeliti sv. pričest i prije mise i poslije mise, a i posve izvan mise. Zato je dovoljan svaki razborit razlog,¹ napose u sadašnje vrijeme, kad se preporučuje česta i svakidašnja pričest.

2. No kad se veli, da se može sv. pričest dijeliti neposredno prije sv. mise i neposredno poslije, razumijeva se u misnom odijelu. To smije biti samo prije privatnih² sv. misa, dok prije svečane, pjevane i konventualne mise, kao što neposredno poslije tih misa ne smije se dijeliti sv. pričest u misnom odijelu.³ Ako vjernici ipak traže pričest prije takovih misa ili poslije, tada se dijeli sveta pričest kao inače izvan mise u roketi i stoli; mjesto rokete ne ima se upotrebljavati alba.⁴

3. Na sve dane kroz godinu smije se pričestiti osim na Vel. petak; ali i na taj dan je slobodno, dapače se i mora, ako treba, dati svetu pričest kao popudbinu teško bolesnima. Na Vel. četvrtak može se pričestiti sve do pričesti u svečanoj misi. Poslije mise prenosi se presv. Sakramenat na mjesto za to priređeno, te se više ne smije dijeliti sv. pričest osim teško bolesnim popudbina. Na Vel. subotu smije se dijeliti sv. pričest tek pod svečanom misom i poslije mise.⁵

4. Sv. se pričest može dijeliti u ono doba dana, u koje se može služiti sv. misa,⁶ t. j. od zore do podne.⁷ No to se ne ima uzeti tako strogo, jer se smije misa svršiti u zoru i početi o podne; pače, ako traži kakova osobita svečanost *prudenti arbitrio Ordinarii* može se sv. misa protegnuti i do dva sata po podne, pa se prema tomu može dijeliti u to doba i sveta pričest,⁸ ali nipošto o zapadu sunca.⁹ Na Božić kod polnoćke ne smije se vjernicima dijeliti sv. pričest.¹⁰ No Pijo X. je milostivo dopustio „ut in omnibus et sin-

¹ Rit. Rom. IV, 2, 11. — ² Kada je potreba, smije se i onda dijeliti sv. pričest prije i poslije privatne sv. mise, ako baš svećenik ne služi na oltaru, gdje se čuva presv. Sakramenat, nego ide mimo njega kojom drugom oltaru ili se od njega vraća. (D. a. 2740, XI.) — ³ D. a. 4177, III. — ⁴ Ib. 2740, XI. — ⁵ S. R. C. 28. IV. 1914. ad II. — ⁶ D. a. 2572, XXIII. — ⁷ Rubr. gen. Miss. XV, 1. — ⁸ D. a. 4044, IV. — ⁹ Ib. 4136, I. — ¹⁰ Ib. 752; 781.

gulis sacrarum virginum monasteriis clausurae legi subjectis aliisque religiosis institutis, piis domibus et clericorum seminariis, publicum aut privatum oratorium habentibus cum facultate Sacras Species habitualiter ibidem asservandi, sacra nocte Nativitatis D. N. I. C. tres rituales Missae vel etiam, pro rerum opportunitate, una tantum, servatis servandis, posthac in perpetuum quotannis celebrari Sanctaque Communio omnibus pie petentibus ministrari queat¹, ali uz zatvorena vrata i ne u crkvi, koja služi vjernicima za javnu porabu.²

5. Pričešćivati imade svećenik, a đakon, koji ima samo red đakonata, samo u slučaju nužde.³

6. Ako se pričešćuje pod misom ili neposredno prije ili poslije mise, smije se sv. pričest dijeliti u odijelu koje joj drago liturgičke boje pa i crne. Ako se pričešćuje izvan mise, tada se ima uzeti stola boje oficija⁴ ili bijele boje.⁵ Ako se boja mise razlikuje od boje oficija (na pr. na vigiliju Duhova), tada se može uzeti i stola boje misnoga odijela, jer je misa glavni dio oficija, a opet sveta pričest je u većem savezu s misom (kao njezin dio) nego li s ostalim oficijem.⁶ Na Dušni dan ima se uzeti ljubičasta ili bijela stola.⁷

2. Obred pričešćivanja.

a) Pod sv. misom.

1. Pod tihom misom. Kada svećenik pije svetu Krv, ministrant klečeći malo tijelom nagnut moli *Confiteor*. Ispivši sv. Krv stavi patenu i kalež, koji pokrije palom, na korporal prema strani evanđelja. Ako je konsekriroo hostije za pričest, tada pokleknuvši, ako već nijesu u ciboriju, stavi ih u ciborij ili, ako ih je malo, na patenu, opet poklekne i sklopljenih ruku okrene se k puku malo stupivši k strani evanđelja govori glasno: *Misereatur*. Ako li su čestice već bile u ciboriju konsekrirane, tada ispivši sv. Krv, otkrije ciborij, genuflectira i okrene se k puku. Ako li pak pričešćuje s česticama, koje su u tabernakulu, postavivši kalež i patenu na korporal, otvori⁸ vrata tabernakula, genuflectira, izvadi ciborij, zatvori tabernakul, skine najprije plaštic s ciborija i stavi ga na stranu epistole izvan korporala, lijevom rukom pridrži ciborij, a desnom ga otvori, poklekne i sklopljenim rukama okrene se k puku te kaže glasno: *Misereatur vestri omnipotens Deus, et dimissis peccatis vestris perducatur vos ad vitam aeternam*. Podvornik odgovori *Amen*. Kadgod se pod misom pričešća, makar samo i jedan⁹ pa i onda, kada se daje kao *viaticum*,¹⁰ ima se ova molitva kao i slijedeća: *Indulgentiam* govoriti u višebroju.¹¹ Tada stavivši lijevu ruku

¹ S. C. O. I. VIII. 1907. — ² S. C. O. 26. XI. 1908. u A. A. S. I. pg. 146. — ³ D. a. 2504. — ⁴ Rit. Rom. IV, 2, 1. — ⁵ D. a. 2740, XII. — ⁶ Erker: Euchiridion² p. 282. — ⁷ S. R. C. 19. IV. 1912. ad X. — ⁸ Ako prije treba maknuti kanonsku tablicu, maknut će je na stranu epistole, razumije se, izvan korporala. — ⁹ Martinucci-Menghini. — ¹⁰ D. a. 4193, IV, 2. — ¹¹ Isto tako valja, da podvornik moli *Confiteor*, a svećenik govori: *Misereatur, Indulgentiam, Ecce Agnus, Domine non sum dignus* kod oltara, makar služio misu u sobi bolesnikovoj (D. a. 4193, IV, 3).

na prsa, desnom pravi križ nad pričešnicima govoreći: *Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens et misericors Dominus.* Podvornik odgovori: *Amen.*

Okrene se tada k oltaru, poklekne, te lijevom rukom između kažiprsta i srednjega prihvati ciborij za držak, a palcem i kažiprstom desne uzme jednu česticu, i držeći je nad ciborijem okrene se k puku Stojeći u sredini oltara, leđima okrenut k oltaru i onda, ako je presv. oltarski Sakramenat na tom oltaru izložen,¹ oči upire u hostiju te glasno latinskim jezikom govori: *Ecce Agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi,* a zatim tri puta: *Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum et sanabitur anima mea.* Ove se riječi imadu uvijek ovako izgovarati bez obzira na broj i spol pričešnika. Isto tako valja ih uvijek, kada se pod misom pričešćuje, govoriti od oltara, pa makar se pričešćao bolesnik ili redovnice pod klauzurom.²

Sada će poći da pričešćuje.³ Ako je koji svećenik⁴ za pričest, njega će pričestiti na gornjoj stepenici, isto tako klerike, pa i misnoga podvornika⁵ i ovoga prije nego druge, ne radi odlike nego »ratione ministerii«.⁶

Ostali se vjernici pričešćuju kod ograde, a redovnice s klauzurom na svojem prozorčiću.

Pričestivši klerike ili podvornika na gornjoj stepenici oltara, ili ako se ovi ne pričešćuju, ide ravno iz sredine oltara dolje pred oltar te tek ovdje skrene na stranu epistole, s koje počinje pričešćivati; došavši pričešćujući na kraj na strani evanđelja vraća se bez reverencije prema oltaru, te opet počinje sa strane epistole.

Pričešćuje pak ovako: Sa svetom hostijom napravi svećenik križ pred pričešnikom, ali tako da ne prekoračuje ruba ciborija, a⁷ pri tom govori ne naklanjajući glave: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen,* i stavi sv. hostiju pričešniku na jezik pazeći, da se ne zadjene o usne pričešnikove ili da ih se prstima ne takne. Praviti križ i izgovarati: *Corpus...* ima kod svakoga pojedinog pričešnika.

Valja da pazi, da mu se prsti ne osline, a ako se ipak dogodi — što se uza sav oprez može lako dogoditi radi nespretnoga držanja pričešnika — ne smije ih trti purifikatorom,⁷ nego neka ih otare

¹ Kieffer, Rubrizistik² str. 173. — ² D. a. 3764. XIV; 3800. — ³ Kada redovničke osobe pod misom polažu zavjete, tada svaka prije izgovori formulu zavjeta, a onda dobije sv. hostiju. — A kod obnove zavjeta pod misom, izrekavši svećenik *Ecce Agnus Dei* etc. okrene se k oltaru, a redovničke osobe zajedno izgovore formulu obnove, tada ih svećenik redom pričešćuje (D. a. 3836; 3912). — ⁴ Ima obući roketu i stolu boje odijela misnoga (izuzevši crnu) ili bijelu. — ⁵ Kieffer: Rubrizistik, str. 173. — ⁶ D. a. 1074. Podvornik, ako je laik, pričešćuje se prije redovnica, ali poslije klerika (ovi se pričešćuju prema stupnju reda). Isto tako se imade dati sv. pričest osobi, koja je u višoj časti, ali u takovoj, na koju se liturgija osvrće (na pr. vladari), a u misu pro sponso et sponsa zaručnicima prije nego podvorniku mise (S. R. C. 30. I. 1915. u A A S. VII. p. 71). — ⁷ Neka dakle ne nosi sa sobom purifikatora ili što je još gore, neka ga ne omata oko drška ciborija.

o unutrašnji rub ciborija, ili ako su jako oslinjeni, neka se vrati k oltaru, mrvice, koje su se prihvatile za prste, spusti u ciborij, a prste opere u posudici, koja valja da je uvijek na oltaru, gdje se čuva presv. Sakramenat za pričest, i otare ih purifikatorom.

Ako se sv. misa služi u kojoj bolničkoj sobi, te se pod misom pričešćuje, smije to biti samo, ako se može vidjeti s onih mjesta, gdje su bolesnici, na oltar ili se čuje glas svećenikov od oltara; inače se ostali imadu pričestiti poslije mise.¹

Kada se pričešćivanje svrši, svećenik ne govoreći ništa vrati se po sredini, a ne sa strane k oltaru, držeći desnu ruku nad ciborijem. Došavši k oltaru, ako imade još koja čestica u ciboriju, poklekne, zaklopi ciborij, stavi na nj plaštic, otvori tabernakul i metne u nj ciborij, poklekne, zatvori vrata tabernakula i nastavi sv. misu. Ako li nema više ni jedne cijele čestice, došavši k oltaru ne genufektira. Purificirat će ciborij, kako je prije rečeno. Ako ne bi s kojega razloga purificirao sada ciborija, došavši gore zaklopit će ga, ali ne će staviti na nj plaštica, otvorit će tabernakul i, ako je u njemu presv. Sakramenat, genufektirati, staviti ciborij u tabernakul i opet genufektirati, te zatvoriti tabernakul. Ako nema u oltaru presv. Sakramenta, ispuštaju se obje genufleksije. Tada nastavi sv. misu.

2. Pod svečanom misom. Kada C ispije presvetu Krv, S pokrije kalež palom. Sada mogu nastati dva slučaja. Ili su čestice za pričest već na oltaru, jer su pod ovom misom konsekrirane ili se nalaze u tabernakulu. U prvom slučaju, ako je pod misom bila konsekracija čestica,² kad je S pokrio kalež, D i S genufektiraju i promijene mjesta, D polazi na desnu celebrantu a S na lijevu, i opet genufektiraju. U drugom slučaju, kad se naime pričešćuje česticama prije konsekriranim, koje se nalaze u tabernakulu, pokrivši S kalež D i S promijene mjesta, a genufektiraju samo u sredini; tada D otvori tabernakul, C, D i S genufektiraju. D izvadi ciborij iz tabernakula i položi ga u sredinu korporala, a vrata od tabernakula zatvori. Sada dalje ide jednako u oba slučaja. D desnom rukom otkrije ciborij i poklopac stavi na stranu epistole izvan korporala, C, D i S pokleknu, C se okrene prema puku, te sklopljenih ruku pomakne se malo k strani evanđelja,³ S pođe na stranu evanđelja, a D na stranu epistole, te stanu na gornju stepenicu licem okrenuti jedan k drugom imajući oltar S sebi s lijeve strane a D s desne. Tada obojica (D i S), dok D moli glasno ili pjeva *Confiteor*, kakav je već gdje običaj,⁴ stoje duboko nagnuti sklopljenih ruku;⁵ D se govoreći: *mea culpa*

¹ D. a. 2672, I; 3322, II. — ² Ovo je svakako više prema propisima; a oni, koji se pričešćuju pod misom postaju svetom pričešću dijelnici baš ove žrtve, od koje sada blaguju. — ³ Martinucci-Menghini, Manuale I, l. 1, t. 2, a. 8 § 4, 95. — ⁴ D. a. 4104, II. U pontifikalnim misama ima se *Confiteor* pjevati (Caer. Ep. I, 9, 6; II, 29, 3). U svečanim misama *de Requie* nije zgodno da se pričešćuje; ali ako je kakav razborit razlog, može se, a tada se *Confiteor* samo glasno moli (D. a. 4104, II). — ⁵ I svi ostali od klera i asistencije stoje, samo oni, koji će se pričestiti, kleče. Caer. Ep.

etc. udara lako u prsa. Kad D svrši *Confiteor*, C govori glasno: *Miseretur vestri*; D i S odgovore: *Amen* i usprave se. Na *Indulgentiam* pravi C križ nad pukom, a D i S se prekrize i na koncu odgovore: *Amen*. Tada D i S na svojim mjestima genufektiraju,¹ te polaze k C i to D na stranu evanđelja a S na stranu epistole, tu zajedno genufektiraju s celebrantom, koji se je međutim poslije *Indulgentiam* okrenuo k oltaru. C uzme jednu hostiju desnom rukom, a lijevom drži ciborij, D uzme patenu u desnu ruku ali bez purifikatora, te se sva trojica okrenu k puku, C po običaju govori: *Ecce Agnus . . .* i *Domine non sum dignus*. Tada pričešćuje, ako je svećenika i klerika za pričest, gore na supedaneju, D stojeći mu s desne desnom rukom stavlja patenu pod bradu pojedinog pričesnika, a lijevu drži na prsima, D i S prate C i k ogradi, gdje se pričešćuju vjernici i tu D s desne drži patenu pod bradom pričesnika a S sklopljenih ruku prati C s lijeve strane.

Ako li se D i S također pričešćuju, tada odgovorivši celebrantu na *Indulgentiam . . . Amen* ne genufektirajući polaze u sredinu oltara i tu kleknu na supedanej pred celebranta i to D na desno subdakonu. Primivši sv. pričest, ustanu i pođu k celebrantu, D na stranu evanđelja, gdje uzme patenu, a S na stranu epistole. Dalje se vladaju, kako je gore rečeno.

Kad se svrši sv. pričest, vraća se C između D (sada s lijeve C) i S (s desne C) k oltaru; postavivši ciborij na oltar, ako je u njem koja čestica, genufektiraju, ako nema cijele čestice, nego su samo mrvice, ne genufektiraju. D pogleda, da li je koja mrvica na pateni, te je preda C, da je purificira. Ako se bude i ciborij purificirao, može C patenu nad njim očistiti, a zatim purificira ciborij, kako je prije rečeno.

Ako li se ne purificira ciborij sada, jer imade mnogo čestica, tada došavši k oltaru D će stati s desne celebrantu, dakle sa strane epistole, a S s lijeve. Došavši gore genufektirat će sva trojica, tada će D zatvoriti poklopcem ciborij, otvoriti tabernakul, staviti ciborij u nj, sva trojica će opet genufektirati, D zatvoriti tabernakul te se sa subdakonom zamijeniti za mjesta; tom će prilikom genufektirati samo u sredini. Celebrant purificira najprije patenu nad kaležem. Dalje se nastavlja sv. misa.

b) Neposredno prije ili poslije sv. mise.

1. Neposredno prije sv. mise. Svećenik obučen za misu došavši k oltaru rasprostire po običaju korporal, kalež ostavi pokrit velom na strani evanđelja, skine manipul,² otvori tabernakul, genufektira, izvadi ciborij iz tabernakula, tabernakul zatvori ne genufektirajući, makar je u tabernakulu presveti Sakrament. Dok to svećenik radi, dotle podvornik moli: *Confiteor*. Tada skine plaštic sa ciborija,

¹ Martinucci-Menghini. — ² V. ab Appeltern I, p. 227. nota 3.

otvori ciborij desnom rukom pridržavajući ga lijevom; pokrovac stavi na korporal prema strani epistole, poklekne i okrene se k puku stavši malo prema strani evanđelja, te dalje postupa kao kod pričesti izvan svete mise; poslije pričješćivanja moli: *O sacrum convivium*, \bar{V} i oraciju, daje blagoslov¹. Ako je obučen u crno odijelo, tada se blagoslov ima uvijek ispustiti,² a u uskršno vrijeme *Alleluja*³ kod Ant. i \bar{V} .

2. Neposredno poslije sv. mise. Svršivši molitve, koje se mole poslije privatne mise, ako se imadu moliti, a ne prije tih molitava, ili ako se ne mole, poslije posljednjega evanđelja, svećenik skine manipul,⁴ kalež stavi na stranu epistole, rasprostre korporal i dalje postupa kao gore odnosno kao kod pričješćivanja izvan sv. mise. Na koncu daje blagoslov; ako je u crnom misnom odijelu, glede blagoslova i *Alleluja* vrijedi što je gore rečeno. Sklopi tada korporal, uzme manipul, prihvati kalež i vraća se u sakristiju kao i inače poslije sv. mise.

c) Izvan sv. mise.

1. Kada se pričješćuje izvan sv. mise, valja na oltaru zapaliti 2 svijeće.

2. Svećenik najprije u sakristiji opere ruke, obuče roketu i stolu boje oficija ili bijele,⁵ pokrije glavu biretom, uzme burzu⁶ s korporalom, držeći je do visine lica, pođe s podvornikom k oltaru.

3. Došavši k oltaru, skine bired, daje ga podvorniku, poklekne *in plano* i uzide k oltaru. Rasprostre korporal, a burzu stavi k strani evanđelja (pri tom valja da onako postupa, kako je rečeno kod mise). Dok to radi, podvornik moli *Confiteor* klečeći na strani epistole.

4. Ako podvornik ne zna *Confiteor* ili ga uopće nema, tada sam svećenik došavši pred oltar, otkrije glavu, načini reverenciju oltaru, te duboko nagnut moli *Confiteor* ispuštajući: *et tibi pater... et te pater*. Poslije toga uzide k oltaru, postupa dalje kao gore. Ako nema podvornika, sam si i odgovara.

5. Otvori tada tabernakul,⁷ poklekne, izvadi ciborij, tabernakul zatvori, ako je u njemu još koja posuda sa Presvetim, inače ga može ostaviti na pol otvorena.⁸ Skine s ciborija plaštic i stavi ga na stranu epistole izvan korporala, otvori ciborij, pokrovac stavi na korporal prema strani epistole, poklekne stavivši ruke na oltar izvan korporala, okrene se prema puku stupivši malo na stranu evanđelja i govori: *Miserereatur vestri* i sve ostalo, kako je već gore rečeno (str. 95). Isto tako pazi na sve ono, što je tamo rečeno glede samoga pričješćivanja. *Mi-*

¹ Rit. Rom. Tit. IV. c. 2, 9. — ² D. a. 3792, X. — ³ Ib. 3465. — ⁴ V. ab Appeltern I. c. — ⁵ Vidi gore VII. 1, 6. — ⁶ Dolikuje, da bude boje koje je i stola (D. a. 3515, I), i da je nosi svećenik a ne podvornik (D. a. 2850, III: *decere ut a sacerdote deferatur*). Burza i korporal imaju se uvijek upotrebiti kod pričesti izvan mise (D. a. 2932, I); ovo je rubrika preceptiva, te ne dopušta upotrebljavanje pale ili onoga korporala, koji je u tabernakulu. — ⁷ Ključ od tabernakula ne smije biti u vratima ili na oltaru, nego se ima čuvati na sigurnom mjestu. To traži IV. lateranski sabor; Cod. can. 1269, § 4; poredi V. ab Appeltern I, 50, 7. — ⁸ De Amicis I, 135, 5.

sereatur i *Indulgentiam* valja govoriti u višebroju, makar se samo jedan pričesćuje.¹ Samo kad se jednom bolesniku (bilo kao *viaticum*, bilo inače) daje pričest, govore se te riječi izvan mise u jednobroju.²

6. Svršivši pričesćivanje vrati se ništa ne govoreći k oltaru. Tu poklekne i pokrije ciborij. Tada opere prste u pripremljenoj posudici na oltaru i otare purifikatorom, koji je također tamo. Dok to čini,³ govori glasno: *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, et futurae gloriae nobis pignus datur.* U vrijeme uskrsno i u osmini Tijelova dodaje se *Alleluja*. Kaže tada: *Panem de coelo praestitisti eis*; u vrijeme uskrsno i u osmini Tijelova dodaje *Alleluja*; podvornik odgovori: *Omne delectamentum in se habentem* s dodatkom *Alleluja* ili bez njega već prema crkvenom vremenu. Svećenik nastavi: *Domine, exaudi orationem meam*; podvornik: *Et clamor meus ad te veniat*; svećenik: *Dominus vobiscum*; podvornik: *Et cum spiritu tuo*. Svećenik: *Oremus Deus qui nobis sub Sacramento . . . Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.* U vrijeme uskrsno mjesto te oracije govori ovu: *Spiritum nobis, Domine . . . Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat*⁴ etc. Podvornik odgovori: *Amen*. Otvori tada tabernakul, ne pokleknuvši prije, stavi ciborij u tabernakul, poklekne⁵ i zatvori vrata tabernakula.

7. Ako u ciboriju poslije pričesti ne ostane nijedna cijela partikula, nego samo mrvice, tada došavši k oltaru, ne genuflekтира,⁶ nego jednostavno zatvori ciborij, ne stavljajući na njega plaštic. Pere prste i govori molitve, kako je gore rečeno. Svršivši to, otvori tabernakul i ako je u njemu presv. olt. Sakramenat, poklekne, stavi u nj ciborij i opet poklekne i zatvori tabernakul. Ako nema u tabernakulu presv. Sakramenta, tada se ispuste obadvije genufleksije.

8. Kad zatvori tabernakul, dade blagoslov rukom. Čini to ovako: Ne poljubivši oltara⁷ podigne oči prema križu, raširi, podigne i sklopi ruke i glavu duboko nakloni govoreći glasno: *Benedictio Dei omnipotentis*, a zatim se sklopljenih na prsima ruku okrene za desnom rukom prema narodu te stavivši lijevu na prsa desnom pravi križ govoreći dalje: *Patris et Filii ⁊ et Spiritus Sancti*, ruke sklopi na prsima i završi: *descendat super vos, et maneat semper*. Dok podvornik odgovara *Amen*,⁸ svećenik se okrene k oltaru istim putem⁹ ne

¹ Martinucci I. p. 379. — ² D. a. 4193, IV. 1. — ³ Rituale Romanum Tit. IV. c. 2, 6. naročito veli: *Ubi vero omnes communicaverint, Sacerdos reversus ad Altare dicit: O sacrum etc.* — dakle ne prije, nego li se vrati k oltaru; a S. R. c. 14. I. 1898. upitana, da li svećenik došavši poslije pričesćivanja k oltaru ima moliti: *O sacrum* sklopljenih ruku pred presv. Sakramentom, odgovorila je: *Negative; et preces dicendae sunt infra ablutioem et extersionem digitorum* (D. a. 3975, III). — Sada se mora uzeti (de praeccepto je, a nije više ad libitum) *O sacrum convivium* i *⁊ Panem de coelo* (Rit. Rom. I. c.). — ⁴ Novo tipičko izdanje rimskoga rituala ima sada ovaj dugi završetak, dok je staro imalo kraći. — ⁵ D. a. 3166; 3975, III 2. — ⁶ De Amicis I, 133, 10. — ⁷ D. a. 2704, VI. — ⁸ Rit. Rom. Tit. IV. c. 2, 9. — ⁹ De Amicis I, 134, 7.